

Prvi slovanski kongres in sedanjost.

Presvetli vladar avstrijske celokupne države praznuje letos, l. 1888. štiridesetletnico svojega vladanja.

Ko je zasedel cesarski prestol svojih dedov, izbral si je geslo: „Viribus unitis!“ To geslo pomenja v svoji doslednosti toliko, kolikor načelo popolne enakosti vseh državljanov, gledé na bremena in pravice, in popolne enakopravnosti vseh narodov in narodnostij, ki so pod zaščitom Habsburške dinastije.

Istega leta 1848 so se sešli priznani voditelji in rodoljubi raznih slovanskih narodnostij ter so še pred nastopom cesarja Franca Josipa I. gledé na pravice avstrijskih narodov sestavili poseben program. Ta program z dne 27. maja l. 1848. obseza med drugim tudi naslednjo točko: „Načelu narodne enakopravnosti vseh narodov avstrijskega cesarstva je priboriti popolno in praktično veljavo.“

Ta točka programa izreka isto, kar geslo „Viribus unitis“. Vidi se obema, da sta nastala iz istih potreb, vsled istih nazorov o narodnih pravicah; in da sta dobila načelo in geslo svoj razločen in odločen izraz istega leta 1848, je tudi jako pomenljivo. Presvetli avstrijski vladar in voditelji slovanskih narodov so umeli pošteti vzroke one viharne dobe. Narodi so takrat jasno in glasno izraževali, česa jim je potreba. Svobode so zahtevali z besedo in dejanskimi koraki. Po svobodi pa niso težali samo v zmislu državljanskih pravic za pojedine osebe, ampak tudi in pred vsem v zmislu narodnostij, v zmislu pojedinih narodov. V svobodi so videli narodi pot do dejanske enakopravnosti. Takrat niso poznali razločkov med enakopravnostjo in enakoveljavnostjo ali enakovrednostjo. Takrat tega pojmovnega razločka med enakopravnostjo in enakovrednostjo bi niti pripoznali ne bili! Takrat namreč bi se ne bil drznil noben narod načelno krčiti ali zavirati pravice drugemu narodu, kakor manj razvitemu, manj številnemu, ali zgodovinsko manj pomenljivemu. Pojem svobode se je razumeval v zmislu one enakopravnosti,

katera ne gleda na preteklost, razvitost jezika in književnosti, na obsežnost števila prebivalstva, ampak katera poštevna narode kot enakopravne brez izjeme, kot skupine, katere se smejo razvijati z neprekradenimi pravicami na vse narodno kulturo odločujoče in pospešujoče strani.

Na versko svobodo ali enakopravnost l. 1848. niti mislili niso več; bila jim je ta točka svobode že kot sama po sebi umevna; kajti poštevali so, da za versko svobodo je delala doba pred, med in za tridesetletno vojsko po reformaciji. Še manj bi jim bilo prišlo na misel, krčiti svobodo gledé na sprejemanje ali spremenjanje cerkvenih obredov pri bogoslužnji te ali one cerkve.

Tudi niso leta 1848. mislili, da bi imele dežele odločevati nad narodi, in točka navedenega programa prvega slovanskega shoda niti besedice ne spregovori o pravicah dežel, ampak povdarja na prvem mestu „enakopravnost vseh narodov.“ Tedanjim voditeljem in razumnikom ni bilo torej do deželnih pravic ali celó pravic, ampak narodi so jim bili vse, razvoj in blagostanje narodov so jim bili najvišji zakon, *summa lex*, vse drugo jim je bilo sredstvo za namen.

Narodi so pač po prošlosti poznali drug drugega, torej tudi v zmislu, da hočejo nekateri izmed teh gospodovati, drugi pa gospodovati in ob enem uničevati druge narodnosti; ali tudi taki narodi niso se drznili nasvetovati, da bi se celokupno cesarstvo krojilo na dve polovici, z očitno namero, da bi gospodaril, gospodoval in tujčil po jeden narod v vsaki teh polovin. Jednako srepo pa bi si bili svobodoljubi iz dobe l. 1848. ogledali one svobodnjake, ki bi bili zahtevali odjemanje in cepljenje pokrajin od pokrajin, z izrecno namero, da bi potem taki „svobodnjaki“ gospodovali toliko laže in gotoveje nad odlomki drugih narodov. Kdo bi bil smel takrat zahtevati, da naj se loči n. pr. Galicija in Dalmacija iz združbe drugih dežel ne iz interesov celokupne

Učna enakopravnost na Slovenskem.

Slovenski državni poslanec g. Karol Klun je v obširnejšem govoru pri proračunski debati opisaval šolsko enakopravnost gledé na Slovence med drugim takó-le;

Gospoda moja! Včeraj slišali ste pritožbe slovanskega prebivalstva na severu. Bodi mi dovoljeno, da naštejem one, katere se tičejo dežel, v katerih prebiva moj narod.

Pred vsem moram z obžalovanjem kazati, kako prezira učna uprava sklepe visoke zbornice (Tako je! Čujte! na desnici), kar nam na nedvomni način dokazuje, kako malo veljave ima pri njej parlament. V tej visoki zbornici sklenile so se opetovano resolucije, ki visoki vladi nujno pokladajo na srce, da srednje šole in učiteljsišča v južnih kronovinah uravna tako, da bode moglo slovensko, oziroma italijansko in hrvaško prebivalstvo dajati otroke svoje izobraževati v materinščini.

Kar se tiče osnove slovenskih paralelk, — je prejšnji učni minitser izjavil v budgetnem odseku, da hoče počakati, kako se obnese poskus v Ljubljani in bode po tem postopal v drugih deželah. Kakor je sedanji gospod naučni minister moral že lani v budgetnem odseku priznati, se je poskus dobro obnesel. Toda ministrova beseda se ni uresničila. (Odobranje na desnici.) V Mariboru, Celji, Gorici, Trstu, Paznu se še niso osnovala slovenske, oziroma hrvaške in italijanske paralelke, in zagadel je budgetni odsek letos zopet ponoviti moral dotično resolucijo.

Danes stojimo torej ondu, kjer smo že bili pred leti, a prav za prav smo še na slabšem, kakor poprej, (Tako je! na desnici.) ker se nam je vzel jedini zavod, ki je bil samo za slovenske učence: spodnja gimnazija v Kranji.

Kot glavne vzroke, da se je to storilo, navajali so oficijozni listi slabo obiskovanje dotičnega zavoda, nadalje da treba gledati, da se kaj prištedi pri državnem gospodarstvu in da se preveč ne pomnoži duševni proletarijat. G. poslanec dokaže, da se tu ne prištedi nič, ampak da bodo imeli državni zaklad in pa žepi roditeljev škodo vsled razpusta Kranjske gimnazije. Potem pravi dalje: Pa tudi drug navedeni povod, da se omeji duševni proletarijat, ne velja. Kamor obrnete oči v našej deželi, povsod vidite znaten nedostatek inteligentnih delavnih močij. Duhovskih mest je po šematizmu 1888. leta nič manj nego 180 praznih. Deželna uprava ne dobi potrebnih v jezikovnem oziru kvalifikovanih kandidatov in si mora pomagati, kakor more. Pravosodje je že absorbovalo vse moči, ki so bile na razpolaganje, medicincev tako ne dostaja da sta deželni odbor in mestni magistrat Ljubljanski v največi zadregi, kedar treba oddati kako mesto sekundarja v deželni bolnici ali pa zdravnika v Ljubljani. Kje bomo vzeli potrebno osobje, če bode treba pri izvajanju sanitetnega zakona, kateri je sklenil deželni zbor, oddati 30 novih zdravniških mest? Pri nas na Kranjskem se ne more govoriti o duševnem proletariatu, temveč že tako ne dostaja inteligentnih delavnih močij, da jih nikakor ne moremo kaj oddati v sosedne dežele, kakor se je godilo prejšnja leta, in se bode zagadel tako pomanjkanje od leta do leta bolj čutilo v sosednih deželah, če se bode skrcilo število srednjih šol, kakor hoče učno ministerstvo.

Sedaj bode razumeli, zakaj je odprava Kranjske gimnazije vzbudila tako nevoljo in razburjenost mej slovenskim prebivalstvom, še bolj bode razumeli, ako pretehtate

natančneje okoliščine, ki so v zvezi z odpravo tega zavoda. Da je pa tako malo učencev, krivo je le šolsko oblastvo, ker ni izvajalo ukaza državnega ministerstva z dne 13. maja 1861, po katerem morajo gorenjski učenci obiskovati Kranjsko gimnazijo, ter je brez razločka vzprejemalo, kar se je oglasilo za Ljubljansko gimnazijo.

Posledica tega je bila, da je število učencev na Ljubljanski gimnaziji naraslo na 828 (Čujte! Čujte! na desnici.), kar ni na nobeni drugi šoli v državi, in da je trebalo deset paralelk. Koncem lanskega leta zdelo se je deželni šolski oblasti potrebno, da je ponovila imenovani ministerski ukaz in z opomnjo poostrila, da more le deželna šolska oblast izjemo dovoliti, ter da morajo vsi gorenjski dijaki v Kranj na gimnazijo iti. In res je deželna šolska oblast odbila vse dotične prošnje. Posledica je bila ta, da se je že v juliju oglasilo 39 učencev, ki so naredili vsprejemne izpite, plačali takse ter bili vsprejeti.

Mej poletjem se je oglasilo še deset učencev, in v jeseni bi se bilo gotovo oglasilo še nekaj učencev, tako, da bi bilo v začetku šolskega leta gotovo 120 učencev. Mej tem pa je bila Kranjska gimnazija odpravljena z znanim ministerskim ukazom z dne 8. avgusta 1887. in je bilo zapovedano, da se mora takoj opustiti prvi razred. Da bi se že vsprejeti učenci ne odgnali, prosila je mestna občina Kranjska ministersko predsedstvo, da bi ostal prvi razred vsaj še letošnje leto, ter je obljubila, da hoče prevzeti tudi one plače za suplente, katere si bo prištedila država s prvega razreda odpravo. Pa je naučni minister šoli prijazno prošnjo odbil, češ, da na tej šoli ne more dovoliti prvega razreda, tudi ko bi prevzela vse troške občina. (Čujte! Čujte! na desnici.)

Stariši, ki so zopet nazaj uplačane takse dobili, neso vedeli drugega storiti, kakor da so šli v Ljubljano z otroci, ker gori imenovani ministerski ukaz sedaj ni imel pomena.

Oni, ki so prvi prišli, mogli so upisati otroke brez vsake ovire, tisti pa, ki so drugi dan prišli, našli so na črni deski naslednje naznanilo, katero je tudi uradna „Laib. Ztg.“ objavila, dne 15. sept. 1887 (čita:)

„Vsled ukaza Nj. ekselence gospoda ministra za uk in bogočastje z dne 6. sept. 1887., št. 22.784, došlega od visokega deželnega šolskega sveta 14. sept. 1887, št. 1795, določeno je število obeh slovenskih paralelnih razredov po 60 učencev, in da se nikakor ne dovoli nov paralelni razred, ker se je že v juliju in pri včerajšnjem vsprejemu prekoračilo število, ne more se nikdo več vsprejeti v slovenski oddelek prvega razreda.“ (Klici na desnici: Škandal!)

Razburjenost, katero je prouzročil ta korak visoke naučne uprave med slovenskim prebivalstvom na Kranjskem, more si le oni misliti, ki je videl prizore, ki so se isti dan vršili pred gimnazijskim poslopjem in na javnih prostorih po Ljubljani; razburjenost je bila še toliko večja, ker so bili stariši večinoma iz boljših krogov naše Gorenjske, ki po navadi pošiljajo v srednje šole svoje otroke, in se jim je nemogoče zdelo, kar je v večni spomin objavila „Laib. Ztg.“ Premožnejši so se vrnili v Kranj, kjer pusté na svoje troške poučevati otroke kot privatiste Ljubljanske gimnazije. A ni veliko manjkalo, in naučna uprava bi bila prepovedala tudi privatni pouk. (Čujte! Čujte! na desnici.) Večje število revnejših, pa morda bolj nadarjenih učencev je morda za vedno odgnal iz šole ta korak naučne uprave,

ki nima primere v avstrijski kulturni zgodovini. To lepo osvetljuje učno prostost v Avstriji. Na dotične razprave našega zastopnika v budgetnem odseku opravičeval je gospod naučni minister, kakor sem že opomnil, s tem svoj ukaz, da se je nekda spodnja gimnazija v Kranji ustanovila v ta namen, da bi se zmanjšalo število učencev v Ljubljani, da pa se ta namen ni posrečil.

Na Kranjskem res tiščé učenci le v glavno mesto, zato bo treba v Ljubljani nove spodnje gimnazije pod posebnim vodstvom, in potem se ne bo moglo več tožiti o pomankljanju šol.

Torej vprašam visoko naučno upravo, kedar se bo ustanovila nova gimnazija v Ljubljani? Za prihodnje šolsko leto je to popolnoma nemogoče, ker je treba novega poslojpa, ki se pa ne more zidati o pravem času in tudi ni v proračunu potrebne svote. Ako hoče g. minister tudi v prihodnje imeti „*numerus clausus*“ za Ljubljansko gimnazijo, zopet veliko število nadepolnih učencev ne bo moglo iti v srednje šole, akoravno bi država morala za to skrbeti, in sme prebivalstvo tudi to tirjati od države. Zato naj bi ostala spodnja gimnazija v Kranji tako dolgo, da se ustanovi v Ljubljani nova gimnazija. Ko bi potem v Kranji ne bilo dovolj učencev, kar pa dvomim, lahko bo naučna uprava še vedno storila, kar bo hotela, in se jej ne bo moglo očitati, da nam ne dá potrebnih šol.

Pri reševanju tega vprašanja pa je treba upoštevati še drugo stvar, ki je gotovo tudi naučna uprava ne bo prezrla. Tudi z narodno-političnega stališča se mi ne zdi primerno, da se z novo gimnazijo še pomnoži število učencev v Ljubljani, ker bi ne bilo v nikaki pravi razmeri s prebivalstvom in bi z realko znašalo skoro dvajsetino skupnega prebivalstva.

Ker se naša srednje-šolska mladina lahko razburi in se ne more vedno ločiti od javnih dogodkov, prav lahko se nasprotnikom narodnostnega miru posrečijo razna izzivanja in mladino zavedejo do divjih izgrediv, o katerih slabih nasledkih mladina premišlja navadno še le tačas, ko je že prepozno. Videli smo tukaj na Dunaji, v Ljubljani in drugod, kakor hitro se mladina poprime nove ideje in stori korake, vsled katerih oblasti prično preiskavanja; slabe nasledke morajo prenašati ljudje, akoravno obsojajo in kaznujejo potem moralne provzročitelje takih izgrediv in zapeljivce. Disciplin, nadzorovanje dijakov in zabranjevanje takih izgrediv pa je vedno težavnejše, kolikor večje je njih število.

Zato mislim, da bilo bi bolje, da se pusti spodnja gimnazija v Kranji, in če bode trebalo razširi v zgornjo gimnazijo, nego pa v Ljubljani ustanavljati novi zavod. Kmalu se bode preverili, da bo učencev na novi zgornji gimnaziji ravno toliko, morda še več, nego pa na nadomestni šoli v Ljubljani, ker bi pobrala precej učencev Ljubljanske gimnazije. In ker se vedno povračajo časi, da brezvestni agitatorji te ali one stranke podpihujejo izgrede in motijo brezskrbne mlade ljudi, zato bi v takem odločilnem slučaju bila laža disciplina na Ljubljanski gimnaziji.

Opomnil sem že, da tudi spodnja gimnazija v Kranji ni bila obiskana tako slabo, da bi se naredba učne uprave s tem mogla opravičevati, in da bi v tem oziru jednaka osoda prej zadeti morala več drugih učilišč.

Tako ima na primer nemška spodnja gimnazija v Kočevju že s početka vedno manj učencev kakor v Kranji in zaslužila bi torej tudi večjo pozornost štedujoče učne uprave.

Jaz tega ne pravim zato, da bi želel, da se odpravi gimnazija v Kočevju, nasprotno, po mojih mislih vsaka šola ima pravico do svojega obstanka in mi privoščimo od srca

svojim nemškim sodeželanom lastno šolo, ki bo morda Kočevjarjem še bolj potrebna in koristna, če bodo omejili ali prepovedali krošnjarstvo, ki je glavni vir dohodkov Kočevjarjem, in se bodo morali obrniti do drugih virov. Zato bi obžalovali, ko bi se odpravila gimnazija v Kočevju, za katero je veliko storila mestna občina. Opomnim to le zato, ker hočem reči, da mora iskati človek po treznem premišljevanji vseh razmer pravi vzrok, da se je odpravila gimnazija v Kranji, v antipatiji visoke učne uprave proti prebivalstvu slovenskemu. (Tako je! na desnici), in ker je bila ta šola v očeh učne uprave slovenska. V teh mislih potrjuje nas tudi to (Čujte! na desni), da je gospod učni minister določil *numerus clausus* le za slovenske oddelke Ljubljanske gimnazije (Čujte! na desni) in je prepovedal le slovensko paralelko; gotovo pa ne bi ugovarjal, ko bi hoteli stariši vpisati otroke svoje v nemške oddelke. (Klici na desnici: To on hoče!)

Gospod minister je danes temu odločno oporekal, pa slovenski narod tako sodi, in učni minister moral bi si bil že prej misliti, da bo tako sodil, in zato od njega ni bilo politično modro, da je spravil v nevarnost svojo veljavo, in še več dobro ime vlade zaradi malih stroškov, katere država plačuje za Kranjsko gimnazijo. (Tako je! na desnici.)

Na korist je državi, prebivalstvu in disciplini, da gimnazija v Kranji ostane, in če bodo zahtevale razmere, razširi v zgornjo gimnazijo.

Zato bom pri dotičnem naslovu nasvetoval resolucijo, da v Kranji ostane gimnazija, in to resolucijo že sedaj priporočam visoki zbornici, da bo pokazala gospodu naučnemu ministerstvu, da neče k vsem naredbam g. učnega ministra reči „da in amen“ (Prav res! na levici) in tudi ne le zaradi tega naložiti državi večje breme, da obvelja malo premišljena ministrova naredba.

Glede nasvetovane resolucije v budgetnem odseku, rekel je naučni minister, kakor je v poročilu na strani 35, tako-le (čita):

„Naučna uprava bo z največjo pazljivostjo zasledovala predmet resolucije ter letos resno skušala rešiti vprašanje, ki more na jedni strani ustreči, željam slovenskim, na drugi upravičenim zahtevam naučne uprave, ki želi, da učni namen v nemščini zaradi tega kolikor mogoče dosega, da morejo učenci v višjih razredih lahko poslušati pouk v nemščini.“

Ravno tako je danes govoril Nj. ekselencija. Res je čudno, da leta in leta potrebuje učna uprava, da se odloči ustreči zahtevi naroda slovenskega, in da ni treba dolgih preiskavanj, kedar gre za to, proti željam in pravicam slovenskega roda kaj storiti. (Tako je! na desnici.)

Kar čez noč so nas že večkrat presenetili z naredbami in odredbami daleč segajoče važnosti, kakor se je to zgodilo z naredbo, ki se tiče povišanja šolnine, in ukazom, s katerim so se odpravile nekatere srednje šole. Da se je gimnazija v Kranji odpravila, ni bilo treba nikacih dolgih preiskav, odpravila se je če tudi se je oblastvo, ki je v prvi inštanci poklicano, to stvar presojevati, nasproti izjavilo in svoje mnenje z važnimi vzroki podprlo. Mogoče, da je ministerstvo dobilo kako izjavo gimnazijskega ravnateljstva, katera bi pa za ministerstvo ne bila smela biti odločilna, kajti to je razsojevanje v lastni stvari, ker je znano, da profesorji rajši bivajo v večih mestih nego pa v manjših po deželi.

Pa tudi po Nj. ekselenciji posebno naglaševani vzrok, gledé nemščine upravičevati ne more tega koraka visoke učne uprave. Omenil sem že, da se je poskus s slovenskimi

oddelki v Ljubljani dobro obnesel, zato misliti smemo, da nedostaje le dobre volje, ker se odlaša s takimi paralelkami v družih deželah.

Smešno je že, da nam vedno naglašajo važnost nemškega jezika, ker o tem od nas nihče ne dvoji. Najbolj smešno je pa to, kar je storil gosp. predgovornik, da nam priporočajo nemščino, ker je svetovni jezik. Baš zaradi tega ne potrebuje privilegija, marveč pridobi si ga sama. (Prav res! na desnici).

Prav brez potrebe se sklicujejo na vojsko in vojno upravo, da kmalu ne bo potrebnih sposobnih podčastnikov, kakor smo slišali nedavno od jednega govornika z one (leve) strani visoke zbornice. Vprašam: Mari-li nimamo skupne vojske, in ali se nabirajo podčastniki samo iz dežel te državne polovice, mari ne tudi iz dežel ogerske krone? (Prav res! na desnici). Od kod torej prihaja, če je to res, da se vojna uprava obrača vedno le na naše dežele in ne tudi v jednaki meri na dežele ogerske krone? Gospod vojni

minister je sicer nekaj naglaševal z zadovoljstvom v delegacijah, da ogerska vlada skrbi za to, ker je nemščina obligaten predmet v srednjih šolah. Pri nas smo mnogo dalje. Pri nas nemščina ni le obligaten predmet na srednjih šolah, temveč učni predmet, in obligaten predmet že na četvero- in večrazrednih ljudskih šolah v viših razredih. Na Kranjskem je že zato preskrbljeno, da se nemščina poučuje kot neobligaten predmet tudi na več, nego na dvorazrednicah, in zato dobé učitelji še posebne nagrade. (Klici na desnici! Nezakonito).

Če je torej visoka vojna uprava zadovoljna z Ogri, potem ne more biti nezadovoljna z nami in se pritoževati o nas; in če prej ni manjkalo podčastnikov, ko je bilo le malo šol in so se največ čitati in pisati učili še le pri vojakihi jih ne bo tudi sedaj, ker je šola v vsakem večem kraju, in ker se nemščina poučuje mnogo.

(Konec prih.)

O cerkvenih obredih.*)

Slovenci pa tudi vedó, da sila in zvijača, s katero so jim nekaj odvzeli nasprotniki njih narodni obred, ne more biti zadržek, in da tudi državna pomoč ne more nasprotnikom pomagati v tem pogledu (illata vis, fraus et dolus nemini opitulari potest), temveč da sveti apostólski rimski stol po načelu „Res clamat ad Dominum“ prizna dobro pravo Slovencev cerkvenega obreda, ki je bil prvotno pri njih, ki je bil nalašč in po najpostavniši poti uveden za nje in za Čehoslovane, in ki je še le od njih prešel na druge Slované, seosebno ko je, kakor rečeno, domač v katoliški cerkvi, ker vrhu tega uživajo jednako dobroto tudi mnogi neslovanski narodi, specijalno v našem cesarstvu katoliški Rumunci in Armeni.

Ko bi se torej prigodilo, da bi se hotel uvesti namesto odstranjenega „Placetum regium“, kateri je zabranjeval vernikom vsako neposredno zvezo z najvišim cerkvenim pastirjem, pod izpremenjenim imenom kak „Placetum Episcopale“, bi bilo to prava samovolja.

Nikakor pa ni šteti kot skrunjenje cerkvenih zakonov, ko bi namerjal kak narod s kakoršno koli prošnjo obrniti se neposredno sam do glavarja katoliške cerkve, ko bi hotel torej kak narod v posebnem slučaju reklamovati pri svetem apostólskem rimskem stolu svojo legitimno pridobljeno pralasnó lastnino, ali ko bi tak narod napravil kak korak v pospeševanje svoje namere. Saj bi za vsako napako proti dostojnosti ali proti državnim zakonom imel pred svojimi sorojaki, oziroma pred pristojno državno gosposko odgovarjati se tisti, in jedino tisti, ki bi zakrivil kaj takega. Slovenski narod in njegovi voditelji torej niso tisti, katere bi bilo možno obdolževati,

kakor da bi se zagrešili proti cerkvenim zakonom. Kdor bi trdil kaj nasprotnega, naj nastopi z dokazi. Splošni stavki, ako se še rabijo krivo, ne zadoščujejo v toliko hudo zatožbo.

Na prvem mestu so pa slovenski narod in njegovi narodni voditelji pristojni zato, kaj da koristi narodnosti slovenskega naroda, in kaj da bi isto narodnost obvarovalo in utrdilo pred latinskim življenjem, ki vzbuja strah, ko se tako krepko razširja pod zaščitom latinskega obreda. Slovenci in njih narodni voditelji spoznavajo, da se razprostira verska mlačnost na zapadu, in da je tudi njih narodnost v nevarnosti, proti tej mlačnosti, in nevarnosti se hočejo upreti z ustanovo, katera jim je bila podeljena že pred tisočletjem. Na tej ustanovi nočejo oni spremeniti čisto nič. Tudi ne zahtevajo te ustanove s pomočjo državnih zakonov, kateri bi jim lahko omogočili to, ampak na najpristojnišem mestu, potom, ki ga predpisujejo cerkveni zakoni.

Slovenski narod daje cesarju, temu najvišjemu državnemu zakonodajalcu, brez najvišjega potrjenja katerega ne oživi noben državni zakon, temu najvišjemu oblastniku daje isti narod v popolni meri, kar je cesarjevega, ko izpolnjuje zakone, ki se dostajajo javnega in družbenega življenja: ali daje ob jednom v popolni meri Bogu, kar je božjega, držeč se nepremično razodetih verskih resnic, in s tem, da gleda, kakó bi svoje zasebno, kakor narodno življenje, nad katerim razpolaga vsled državnih zakonov, primerno uredil po večnih zakonih stvarnikovih, kolikor je to možno doseči s človeško slabostjo.

Sveta cerkvena učitelja Ambrozij in Gregor Veliki nista nikakor namerjala narodu gornje in srednje Italije

*) Iz knjižice „Zur Steuer der Wahrheit“, katere vsebino je priobčil odličen Slovan najprej v „Parlamentärrji“ začetkom tega leta Op. uredn.

škodovati ali celó pripraviti ga ob katoliško vero, ko sta mu podala namesto starega, grškega obreda narodni, latinski obred v obliki ambrozijanskega, oziroma gregorijanskega. Ali pa sta morda sveta slovanska apostola Metodij in Ciril skušala ločiti Slované, specijalno Slovence in Čehoslovane, od katoliške jednote, ko sta jih oblagodarila z grško-slovanskim obredom? Ali nista imela morda rimska papeža Hadrijan II. in Ivan VIII. v vidu (pred očmi) soglasje narodnega življenja z verskimi npravstvenimi zakoni, ko narodnega obreda, uvednega pri Slovencih po svetih slovanskih apostolih, nista samo potrdila, ampak vrhu tega tudi pohvalila?

Ali pa so celó vsi nasledniki Hadrijana II. na papeškem stolu katoliške cerkve, kakor Florentinska ékumenska sinoda, namerjali škodovati katoliški cerkvi s tem, ko so privolili, da je slovanski cerkveni obred ostal še na dalje, ga imenovali častivrednega in gojili in ne prenehajo gojiti? Na ta in še druga katoliške cerkve dostajajoča se velevažna vprašanja naj vsakdo odgovori, predno se predrzne znotraj katoliške cerkve, ki je bila vedno, je in mora ostati svetovna cerkev, postavljati jedino narode latinskega jezika, postavljati kot izključno privilegovane in podrejeni nadoblasti teh narodov vse druge, zlasti v dobi, ko se visoko vzdigujejo valovi narodnosti, in ko pripada Imperium Romanum že zgodovini.¹⁾

Slovenci želé samo to, da se jim povrne cerkveni obred, ki je bil v njih prid uveden po svetih slovanskih apostolih v soglasji rimskega apostolskega stola, torej uveden po svetnikih najzakonitišim potom, pa protizakonito odvzet, in Slovenci imajo zato važnih vzrokov. Takih prošelj vlagajo v katoliški cerkvi, sosebnó v državah ali deželah z več obredi, torej tudi v Avstriji pogostoma pojedinci, kakor tudi po cele občine, katerim se zdi potrebna taka sprememba v obredih, ne da bi imeli zato takó važnih vzrokov, kakor Slovenci. Nobenemu cerkvenemu dostojanstveniku pa ni prišlo na misel, pojedincem in občinam očitati zastran tega, kakor da bi se vmešavali v naredbo svetega bogoslužjenja ali obreda v obče, ali kakor da bi kazali s tem sovraštvo proti cerkvi, ali kakor da bi kovali atentat proti njej.

V obče velja pravilo, da dovoljuje od slučaja do slučaja rimski apostolski stol²⁾ prehod od latinskega obreda k obredom drugih narodov pojedincem in po celim občinam ali skupinam. Samo gledé na one osebe latinskega obreda, katere vstopijo v slovanske redovnike (red

svetega Bazilija), odpade potreba dispenciacije. Jednako ni dovoljen prestop od drugih obredov, specijalno tudi od grško-slovanskega k latinskemu, ako izrecno ne dovolji v to od slučaja do slučaja papeška dispenciacija,¹⁾

¹⁾ Ista okrožnica obseza v § 21. prepoved prestopa Mehitov od njih grško-arabskega obreda k latinskemu takó, kakor okrožnica papeža Benedikta XIV. „de mandatam coelitus“ od 24. dec. 1743 § 15., kjer je prestop od grškega obreda k latinskemu obredu prepovedan v obče, in kjer je žugano z najhujšimi kaznimi latinizatorjem, ki nasvetujejo ali svojeoblastno dovoljujejo tak prestop. Kar se posebe dostaje v Avstriji domačega grško-slovanskega obreda (tudi grško-ruskega, graeco-ruthenum imenovanega), nahaja se v tem pogledu Breve papeža Pavla V. od 10. dec. 1615 „Solet circumspecta“, v katerem se obrekovanje rimskega apostolskega stola, kakor da bi namerjal polagoma omejiti ta obred na dobiček latinskemu obredu, zavrača med drugim tudi s tem, da kaže na rimski kolegij naraščaja vzhodne duhovščine, in s tem, da se je odgojencem tega kolegija zavezati celó s prisego, da se bodo držali tega obreda. Dotično mesto se glasi: „sicut ex litteris praedictis (Clementis VIII.) et Concilio Florentino apparet, et ex instituto Collegii Graecorum urbis nostrae, in quo Alumn de ritibus huiusmodi servandis, sicut accepimus, iuramentum praestant. Dalje se nahaja v tem pogledu dekret papeža Urbana VIII. od 7. febr. 1624 „Ad conservandam pacem“, katerega dotični odstavek se glasi: „Omnibus Archiepiscopis, Episcopis et officialibus Ruthenorum unitorum districtae praeciipiendó mandavit, ne deinceps licentias pro huiusmodi transitu subditis suis, cuiuscumque gradus et conditiones existant concedere praesumant; et Archiepiscopis, Episcopis et aliis Praelatis latinis et eorum officialibus ne Ruthenos praedictos unitos ad latinum ritum transire volentes, quovis praetextu aut causa, etiam cum licentia ruthenorum Praelatorum suorum recipere audeant sub poena nullitatis actus et aliis arbitrio Sanctitatis suae et Romanorum Pontificum successorum suorum transgressoribus infligendis.“ Ta dekret je postavil tudi papež Benedikt XIV. v navedeni okrožnici od 26. jul. 1755 „Allatae sunt“ § 21, kot pravilo (ravnilo), in je bil isti dekret obnovljen z dekretom papeža Pija VII. od 13. junija 1802, ob enem pomnožen z naslednjim odstavkom: „Mandavit in notitiam caute deduci omnium Episcoporum tum latini tum rutheni ritus, iisque denunciari non licere sibi in posterum Ruthenos sive Monachos sive clericos sive etiam laicos ad latinum ritum quavis de causa, inconsulta sede Apostolica admittere praetextu etiam cuiusvis facultatis, quam forsán a Sanctitate sua vel eius Praedecessoribus sive scripto sive voce obtinuerint, quas facultates Sanctitas sua tenore praesentium revocat, suoque peculiari iudicio huiusmodi transitus perpetuo Sibi suisque successoribus reservat sub iisdem poenis in superiori decreto propositis contrariis quibuscunque non obstantibus.“

Spremljevalno pismo, s katerim je bil ta dvakrat izročen Dunajskemu apostolskemu nunciju, je od 2. aprila 1804 in je posebnó poučno. Zato menda ustrežemo, ako postavimo tu vsaj začetek. Ta se glasi: Fuit hoc semper praecipium Apostolicae sedis studium, ut integer servaretur eius splendor diversis ritibus, et ob eorum antiquitatem summa veneratione colendis, et tam legitime introductis, receptis et approbatis in Ecclesia Catholica, cuius cum ipsa concordiae varietate pulcherrimum et elegantissimum ornamentum efficiunt. Universalis haec Apostolicae sedis oeconomia maiori etiam cura est tenenda cum natione Ruthena, quae a catholica unione

¹⁾ Novo nemško cesarstvo s pruskim načelstvom, če tudi je proslavljalo tu pa tam kot nadaljevanje cesarstva Karola Velikega, nam ne more veljati za Sacrum Imperium Romanum, katero je bilo popolnoma katoliška institucija.

²⁾ Okrožnica papeža Benedikta XIV. od 26. julija 1755 „Allatae sunt“, katere dotični odstavek § 20. se glasi: „Nisi forte peculiare quaedam intercederent circumstantiae, quae impediendam hac super re dispensationem suaderent.“

in je tu samo jedna izjema, ki se dostaja italijanskih Grkov. Teh je namreč jako malo, tako rekoč sporadiških, med popolnoma italijanskim prebivalstvom, da imajo sicer v posvečevanje duhovščine pač škofo zato (in partibus infidelium), katerih jeden biva v Rimu, nikakor pa ne škofjskih ordinarijatov, torej so podrejeni latinskim ordinarijatom. Tem ordinarijatom je dovoljeno, privoljevati, da prestopijo zato proseči pojedinci k latinskemu

obredu, ako je vrednih vzrokov zato (ob iustas ac legitimas causas certis quibusdam personis moderate imperituri); to pa ne velja za osebe, pripadajoče redovni ali svetni duhovščini, kajti za prestop teh je potrebna dispensacija apostolskega stola. (Glej okrožnice papeža Benedikta XIV. od 26. jul. 1775 „Allatae sunt,“ § 21.)

(Dalje pride.)

Književno delovanje Malorusov.

Po smrti pesnika T. Ševčénka zdelo se je, da ostanejo Malorusi še dolgo brez naslednika, njemu podobnega. Toda pred nedavnim objavljen prvi zvezek „Poezij“ Volodimira W. Masljaka (Krakiv 1886, 150 str. v 8°.) jasno priča, da je naslednik že tukaj, in sicer izboren naslednik, ki tudi sedaj v času suhoparnih besedičenj mnogih poetov zna prodirati čustvom srcá do živega ter prinašati jim pravo naslodo. „So to poezije“ — piše ocenjevatelj v Przegł. Powsz. — „v najlepšem pomenu té besede, poezije maloruske, torej otožne, vnete — z jedno besedo — „dumke“. In akoprav le dvoje od njih nosi ta naslov, so vendar to vse, kar se dostaja naštroja. Se to poezije gledé na duh in obseg, glede na obliko in jezik.

„Ljubezen, to sprožilno peresce vseh čutil in strastij človeških, more biti z vsem pravom smatrana za dušo poezije. Ž njo je prenapolnjeno tudi srcé pesnika, in vsled tega izliva takó mične pesmice. Dá, kakó čarovna po svoji ljubavi k rojakom je n. pr. molitev:

„Blagoslavi Bože ves lud mij jedynij
Vkrainu šeroku moju,
Vkrainu daľeku, vdovicu bezdolnu,
Sirocku Rus — Nenku sviatu.
Blagoslavi Bože — na den voskresenija
Mij tihij, mij ščyrj ves lud,
Naj vin procvitjaje, naj vin pokryplaje
I serce i dušu i grud.“

Cenita lastnost te ljubezni, ki se objavlja v téh pesnih, je to, da se nikjer v njej ne oglašá ni trohice sovraštva. Pesnik ne spada k tem, ki ne umejo drugače izražati ljubezni k svojim, kakor zgolj objavljajoč sovraštvo do drugih.

Tudi jezik maloruski pojavlja se v teh poezijah v célem blesku svoje rojstne prostote in mičnosti. Vsa okornost, kakoršno navadno opažajo v njem, popolnem zginjeva in ostaja samo naravna nežnost polnega cvetu. Evo n. pr. pesni:

magna ex parte segregata, licet in ritu plane uniformis, nunquam fortasse sperandum esset, ut ad Esslesiae unitatem rediret, si paulatim inter eos deficerent illi, qui in communione catholicae eundem ritum profitentur“ etc.

„U bany na cerkvi
Dzvinočok dzvenyt'
I ptašky styhajut'
I zirka telyt' . . .
Divčatko rusiave, lelija — kalyna,
Prečistoju Divu ta Božoho Syna
Vmolvaje, blagaje — molytva letyt'
Pid nebo večyrne . . . dzvinočok dzvenyt'.
Dovkola zeleno,
Nastala vesna,
A maty iz polja
V hatynu vvijsla;
Ogon zapalila, večeru zvarylja,
I neju ditvory i myža gostyla;
Ditvora molytvy tyho bubonyt'
A golos dzvinočka viknom homoty!“

Toda dosti o tem. Uže navedeno samo prepričuje čitatelja, da je talent pesnika Masljaka v sedanjem materijalnem, darvinistiškem in socijalistiškem času in soperu nekaj nenavadnega, da ne bo služil v čast samo Malorusom, marveč vsemu Slovanstvu. — A poleg teh del beletristiških pojavila se je na maloruski slovstveni njivi še „Veselka, —“ literaturna zbirka Andrija Molodčénka (Levov 1887), „Step“, hersonskij belletrističnyj sbornik (Peterburg 1886) in uže omenjeni almanah maloruskih pisateljic „Peršij vinok“, v katerem ne srečamo imena nijednega moškega sodelavca. Z naučnih del nahajamo tú dve razpravi gosp. Kobrinske: „Pro ruh žinočij v novijših časah“ in „Ruske žinoctvo v Galičini v naših časah.“ Zanimiva je tudi slika Jerine** „Rodinna nevolja v pisnjah i obrjadah vesilnih“. Od povestij zavzemeje prvo mesto novela Pčilke z naslovom „Tovariški“; dalje nahajamo še novele Kobrinske, Roskovičeve, Navrocke, Barvinske i. dr. Ulana Kravčenko stoji vnovič na čelu pevk ali pesnikinj, kajti njeni sonetje so prave solze sočutja nad nadlogo mlajšega brata in trpečim človeštvom.

Preveliko prostora potrebovalo bi se v to, ako bi se hotel pretresti nekoliko obširni ta bogati materijal maloruskih pisateljic. Da je bilo možno kaj tacega obelodaniti med Malorusi, brez primesi moškega sodelovanja, to je pač kaj veselo in prepričevalno znamenje, kakó hrepni národ ta po omiki in prosvéti, in kako mu število

toliko domoljubnih pisateljev skrbi tudi za bodočnost. S pojavljenjem tega almanaha stopilo je v svet nad 20 novih močij, s katerimi, kakor pravi v svoji recenziji Gregorij Ceglinski, ni računala doslej niti politika, niti literatura. — Kaj, bi li mari kaj tacega ne bilo možno tudi med Slovenkami . . . !

Dalje so izšla še dela: „Obrusitelje“ — povest N. Lanskoj. Preklad z moskovskega. Levov 1886 (dva zvezka po 50 kr.); — „Batki i dčti“, povest J. Turgenéva. Preklad M. Podolinskogo. Levov 1886 (202 str., cena 1 gl. 20 kr.); — „Nabob“, povest A. Dodeta. Preklad M. Podolinskogo. Levov 1886 (str. 425, cena 2 gld. 70 kr.), obe poslednji v „Bibl. najznam. novel „Dčla“. Dalje izdaja od l. 1884 Evgenij Olesnickij v Levovu „Rusko-Ukrajinsku Biblioteko“, katere je izšlo uže nad 14 zvezčičev po 10 kr. z naslednjim obsegom: 1) „Zaporožčč“, pripoved J. Nečuja Levickogo; 1) „Sonni mary molodogo pitomea“, pov. Volod. Barvčnskogo; 3—4); „Opovčdanja Oleksy Storoženka; 5) „Prima vera“. Zbornik poezij Julii Šnajder; 6) „Opovčdanja Danila Mordovceva“; 7—10) „Jurij Gorovenko“, povest Krasjučenka; 11) „V Karpatah“, obrazki s podoroži Iv. Nečuja; 12) „Galički obrazki“, Ivana Franka; 13) Lihij den, komedija Gr. Grigorieviča in 14) „Poetični Tvory“ Stepana Rudanskogo. —

Nekaj maloruskih del bilo je tiskanih z latinico, kakor: „Horkij šmich, skazki i obrazki z žytja u Halyczyni“, spisav L. K. Pravdolubec. Krakov 1886 (str. XXIII in 195) in „Zwuki od našych sel i nyw“, pinja Lirnyka Nad-Nistrańskoho. Krakov 1886. (2 zv., XXVII in 167 — IV in 237 str.). Ako se vzame v pošte, da tudi „Towarzystwo pedagogiczne“ v Levovu izdaja za rusinsko mladino dela tiskana z latinico, pak se skoro ne dá tajiti prepričanje, da kolikor več se Rusini oddaljujejo ¹⁾ od Velikorusov, tolikanj več se približujejo Poljakom, dasi tudi se v njih proizvodih nikjer razločno ne pove, da bi bili prijatelji „Ljahov“, še manj pak „Moskalov“.

Ker je mlademu slovstvu iz početka vsega potreba, vkvarjajo se nekateri pisatelji tudi s Slovanstvom. Takó n. pr. je napisal O. Stodolskij (v Levovu 1887) knjižico: „Etnografija slavjanščiny“. O tej knjigi govori ocenitelj (A. S—skij) v „Izvēstijah Peterburgskago slavj. obččstva“ naslednje: „Eta brošjura prinadležit peru odnogo iz samyh' galickih' ukrainofilov i posvjaščena harakteristikč Velikorussov i Bělorussov, sravnitel'no s Malorussami. Samo soboju razumejetsja, Velikorusy javljajutsja v njej v samom neprigladnom, antipatičnom vidč: oni i ne rozvity umstvenno i raby duhom, i neterpimy i ne privjazany ni k čemu rodnomu i nerjašlivy i lišeny

vsjakago estetičeskago čuvstva i po vesnam jedjat' vmčsto hlčba lebedu s koroju; polny nasčkomyh', imčjut udušlivyj vozduh, sovsčm ne to, čto čistaja, pribwannaja hata živuščago oprijatno Malorussa; jih odežda ne krasiva, grjazna i, naprimčr, velikoruskaja ženščina spokojno idet v prazdnik v cerkov ili v gosti v grjaznoj soroččč, v protivopoložnost' ščegoljajuščej svoeju čistoju soročkoju malorossijankč i. t. d. Avtor oččvidno nikogda ne byval v Rossii, sovsčm ne znaet velikoruskago plemeni i oččenj malo znajet malorusskoe (vsčč jeho vostorgi otnosjatsja k nesčastnomu, zajčdennomu poljakami, němcami i židami ruskomu naseleniju Galičiny); bolšaja čast' jeho svčdenij zajimstvovana jim iz raznyh horoših i hudyh istočnikov, pričem ne raz fakty jediničnye i slučajnye v rodč samarskago goloda, vozvedeny v obččee pravilo, menšaja čast' v rodč grjaznyh soroččč v prazdniki, — prosto vydumany jim v ččljah vjaščago posramlenija Velikorussov. Bělorussy harakterizujutsja g. Stodolskim bolčč spokojno i okazyvajutsja hotja vo vsčch otnošenijah niže i huže Malorussov, no za to vyščč i luččše Velikorussov.“

Malorusom izhajajo sedaj naslednji časopisi:

1) „Literaturnyj sbornik“ (organ Matice gališko-ruske v Levovu. Izhaja pod uredništvom B. A. Dčdickega 2krat na mesec. (Cena 1 gld. 50 kr.). 2) Mesečnik „Nauka“, ilustrovani list za národ. Izhaja na Dunaji mesečno po 3—5 pól. Ustanovljen je od J. Naumoviča. (Cena 5 gld.). 3) Mesečnik „Včstnik Narodnoho Doma“. L. V. (Velja za neude 1 gld.). 4) Polumesečnik „Zorja“, časopis literarno-poučni, izdajan v Levovu od društva „Prosvčta“. Leto VIII. Urednik Dr. Om. Kalitovskij. (Cena 5 gld.). 5) Tednik „Batkivščina“, izdajan od tiskarne društva Ševčenska. Leto VIII, Urednik Jul. Romančuk. (Cena na leto 4 gld.). 6) Polumesečnik „Bukovina“, izhaja drugo leto pod uredništvom J. Fedkoviča. (Velja 3 gld.). 7) Satirično-politični list „Strachopud“; ¹⁾ izhaja 2krat v mesecu v Levovu iz Staupigijske knjigotiskarne pod uredništvom O. A. Mončalovskega. (Cena 5 gld.). 8) Polumesečnik „Ruskaja Rada“, izhaja v Kolomyji pod uredništvom Mih. Bělousa. Leto XVII. (Cena na leto 2 gld.). 9) Politični list „Slovo“, izdajan trikrat v tednu v Levovu pod uredništvom B. Ploščanskega. Leto XXVII. (Cena 12 gld.). 10) Politični list „Dčlo“, izhaja takisto trikrat na teden v Levovu. Leto VIII. Urednik Ivan Belej. Cena 12 gld.). 11) Politični list „Červonaja Rusj“ ²⁾; izhaja 3krat na teden v Levovu. Urednik je O. A. Markov. Leto V. (Cena na leto 10 gld.). Poleg tčh izhajata še „Škilna časopis“, „Gospodar i Promyšlenik“ i. dr. —kl—.

¹⁾ Strachopud ima jako vrlo literarno prilogo „Besčda“.

Op. ur.

²⁾ „Červonaja Rusj“ („Червоная Русь“) izhaja od novega leta t. l. namesto lista „Новый Пролчтъ“, in je najboljši politični list avstrijskih Rusov.

Op. uredn.

¹⁾ Ti Rusi se ne oddaljujejo sami od drugih Rusov, ampak je poljska in še druga politika, ki jih umetno razdvaja tudi v književnosti od skupne kulture najbližjih krvnih bratov. Op. ur.

P s o g l a v c i.

Zgodovinska slika.

Česki spisal Alojzij Jirásek.

Poslovenil Vacerad.

(Dalje.)

VI.

To ni bila vojska, kakor je naznanjala vest, temveč samo tolpa jezdecev, oklepnikov. Na čelu jim je jezdilo nekoliko gospodov, očitno častnikov, v belih plaščih. Na glavah niso imeli grebenastih čelad, kakor vojniki, ampak črne trivoglate klobuke, z zlatom obšite. Prijezdili so od Domažlic. Ker pa tam ni bilo nobene posadke, je lahko uganil vsak, da so iz plzenske posadke.

Takoj ko je prijezdila četa v vas, odločevali so se jezdecu posamični in po dva in dva od nje na ceste in med poslopja in so zasedli tako vsak izhod iz vasi. Drugi so pa ustavili konje na vasi ne daleč od županije. Že prej je preplašilo nekoliko onih oklepnikov ves Oujezd, sedaj pa je silno narastla vznemirjenost vseh po novem nepričakovanem obisku. Šum in hrup številne množice pred županijo je umolknil brzo, ko so prišli jezdecu na dano povelje nakrat skupaj in potegnili na mah sablje. Ko so zarožljale okovane nožnice, ko se je zasvetilo golo orožje v zraku, bilo je tam v tolpi, kakor bi odrezal. Žene gledale so prestrašene, možje omolknili so, mračno gledaje. —

Ko sta prednja dva častnika stopala s konj, začul se je med ljudstvom krik, živi izraz osupnenja: „Oj, tudi trhanovski gospod je tam!“

In jedva da so se obrnili na to vest pogledi vseh v označeno stran, že je klical nekdo drugi: „In ta-le je oskrbnik Koš iz Kúta!“

Res je bil Maksimilijan Lamminger sam, baron Albenreuthski, ob onem času glavar plzenskega okraja. Dva viša častnika sta stopala na njegovi strani in za njima oskrbnik Koš. Gospodar Hodov, mož srednje postave, blizu petdesetleten, je korakal z glavo po koncu, sigurno in trdno; njegove bledomodre, hladne oči so gledale nekako ravnodušno, vendar pozorno na zbrano ljudstvo. Hladan veter je lahno igral z njegovim plaščem, prosto čez ramo visečim, ter z obilnimi kodri rdečkaste barve v njegovi allonžovi lasulji.

Trhanovski oskrbnik je oznanil ostro in brzo množici, da bi se razšla in oprostila pot, ker se bliža milostiva gosposka. Lamminger je stopal skozi molčeče ljudstvo, gledajoč pred se, ne meneč se za nikogar, dokler se niso srečale — že prav pri durih njegove oči z iskrenim ali mračnim pogledom, ki je obtičal trdno na njegovem bledem, pegastem obrazu.

Mladi kmet, lepe postave, imajoč glavo obvezano z belim robcem, gledal je tako nanj. To ni bil pogled boječega, prestrašenega, temveč junaški pogled svobodnega,

zavednega moža. Lammingerjeve beložolte trepalnice so nehoté močno zatrepetale, in še jedenkrat je obtičal njegov pogled na mladem kmetu.

V istem trenutku, ko je stopal plemič s častnikoma v vežo, je pokazal Gregec Iskra, obrnivši se k Pribku, stoječemu poleg njega med dvema oklepnikoma, na rdečkaste kodre trhanovskega gospoda, porogljivo se nasmehnil ter rekel:

„Bog ga ni zaznamoval zastonj —“

„Vsak lopov ima svoje znamenje,“ odvrnil je Pribek kratko in suho. Toda v tem je že ukazal trhanovski oskrbnik s surovim glasom obema Pribkoma, mlademu Kozini in nekoliko kmetom, najstarejšim iz vasi, ki so stali tu že zbrani, da naj stopijo v izbo. Ko je šel Kozina, se je ozrl; njegov pogled je morda iskal žene in dece. Zagledal jo je blede, objokano.

Rila se je za njim in čudo — trhanovski oskrbnik, ki je obstal pri durih, jo je pustil s staro materjo in z deco vred, tudi žene vseh onih, ki so bili ravno peljani v županovo veliko izbo, celo mlado Pribkovo Manico, ki se je prerila drzno do sem.

Pogledi vseh so obtičali na gospodih, ki so stali, odloživši plašče, v kotu pri veliki županovi mizi z izrezljivimi nogami in so govorili skupaj živo s tihim glasom.

Med častnikoma v belih suknjah in rdečih hlačah se je odlikoval Lamminger v rdeči suknji s širokimi, stisnjenimi škrici, ki se je lesketala spredej v zlatih portah in ravno takem vedenju. Na desno od gospodov, ki so imeli vsi visoke konjiške škornje, stal je koutski oskrbnik Koš, ki je snel klobuk zaradi gosposke z glave. Na oskrbnikovi postavi in na vsem njegovem kretanju je bilo videti, da je to star vojak. To je tudi svedočila temno-rdeča, široka brazgotina nad desnim očesom, katero je odnesel v spomin na bitko pod Dunajem, ko je pomagal tam pred devetimi leti pozabiti v Leopoldovi vojski turško silo.

Blizu sem privedenih Hodov, vendar na samem, je stal Jurij Syka, župan, „prokurator“, kakor so ga imenovali, zdaj opazujoč zvito z očmi gospode, zdaj vrteč svojo dolgolaso glavo proti tem prevedenim rojakom. Iskra Gregec, ki je stal zadej, je opazil dobro, da spušča župan očitno in polagoma svoje mesto, in da se tudi prizadeva priti do svojih, katerim hoče morda kaj namigniti ali pošepetati, da mu je pa velika ovira pri tem straža, robati oklopnik v črnem oklepu, držeč golo, mogočno sabljo.

Stari sosedje, ki so bili pripeljani sem s silo, so gledali na gospode pozorno, nekateri ne brez strahu. Večina je pa pričakovala sicer zamišljeno, vendar mirno,

kaj pride, zlasti pa Matej Pribeek, ki je bil za glavo večji od vseh. Hujše je bilo njegovemu staremu očetu. Kmeta je težilo stanje, a sesti ni bilo možno. Jedina opora mu je bila mogočna čekana, o katero so se opirale njegove žilave roke.

Samo mladi Kozina bil je nekako nemiren; sedaj je uprl svoj pogled na gospode, sedaj na Syko, in že se je zopet ogledal, sedaj pokimal z glavo — ne ženi, temveč materi. Opazila je to; glej, že se je pririla do njega. Med tem, ko so prenehali gospodje v pogovoru, začel je koutski oskrbnik Koš čitati na migljaj svojega gospodarja z gromkim glasom, lakonično kmetom iz nekake listine. —

Stara Kozinova vendar ni slišala njegovih prvih besed. Bila je v tem trenutku kakor zamaknena. Nekoliko besedic sinovih je povzročilo to.

„Mama, gosposka ni prišla zaradi mene, temveč zaradi svoboščin,“ povedal jej je šepetaje in hitro. „Ste jih li skrili dobro?“

To je rekel in nič več. Stara Kozinova pa je imela dosti tega.

On ve, da so svoboščine pri njej. Kdo mu je povedal to? Syka gotovo ne. Torej je opazaval takrat — In molčal je, kakor stena je molčal. Do zdaj —, da se zanje boji — Take misli so rojile po sivi glavi stare Hodke. „Kaj je storiti, kaj misli?“

Njen pogled je obtičal poln osupnenja na postavnem sinu. On pa se ni ozrl več, temveč pozorno poslušal, kar je čital Koš, stoječ ravno kakor sveča, z ostrim glasom. V izbi je vladala globoka tišina. Koutski oskrbnik je omenil, da je bil izdan po ostudni in besneči kmetski ustaji pred dvanajstimi leti *) najvišji patent, s katerim so bile odpravljene in uničene vse predprave in privilegiji, pred to ustajo izdani, zato ker so nastali vsi prepri in vse pravde podložnikov z gosposko vsled teh svoboščin in privilegijev, in imeli svoj uzrok v njih. Vendar semtertje niso izročili, kakor tudi v teh hodskih vaseh, svojih pisanih prav, akoravno že neveljavnih, v tem nespetnem mnenji, kakor bi mogli še kaj doseči z njimi; da, dovoljujejo si celo, kakor se je zgodilo ravno v tej vasi, mnogi tlačanski ljudje nasilje, ker so vzdignili svoje roke na uradnike N. M. plemenitega gospoda Lammingerja, glavarja plzenskega okraja, na najbolj kazni vredni način, sklicujé se na stara prava in svoboščine.

Vendar N. M. blagovoli v svoji dobroti in milosti odpustiti za takrat upornim in spozabivšim se Ivanu Sladkemu, nazvanemu Kozina, in onim, ki so mu pomagali, da pa vendar blagovoli kot glavar plzenskega okraja v imenu premilostne vlade ostro odrediti in ukazati, prišedši do prepričanja, da so bili temu vzrok ti namišljeni privilegiji, naj se te imenovane svoboščine in pergameni, katerih nikjer drugod ni, kakor je dognano, temveč samo tu v Onjezdu, naj se vsi do poslednjega

brez obotavljanja in radovoljno izročé, sicer prisili in kaznuje po moči svojega urada vse neposlušne in uporne kar najostreje. — Košova desnica, držeča ta usodni ukaz, je omahnila. Oskrbnik je uprl svoje prodirajoče oči na kmete, kakor bi se hotel prepričati, kak učinek so imele njegove besede.

Lamminger je poslušal tako rekoč brezbrizno, pregledujoč pri tem hladno pred sabo stoječe kmete. Češče pa, kakor na katerega si koli izmed njih, je upiral svoje oči na mladega Kozino, čegar pogled ga je prej zbodel tako.

Hitro, kakor je prebral Koš, nastala je za trenotek globoka, mrtva tišina. Učinek prečitane ukaza je bil očividni. Oni, katere so preplašili prej vojaki, ženketanje golega orožja in častniki s tako nepričakovano se prikazavšim okrajnim glavarjem, so upirali svoje poglede z nemirno napetostjo tje k mizi, k trhanovskemu gospodu.

Kozina pa se je ozrl na Syko, kakor bi čakal, da spregovori morda ta „prokurator“. Toda ta je molčal. Sedaj se mladi gospodar ni razmišljal dolgo in je spregovoril:

„Res je to, kar so brali gospod oskrbnik, da sem se trgal z dvorskimi hlapci in z oskrbnikom, toda oskrbnik so mi sekali omenjeno lipo, in tu sem branil in braniti moral. Vse moje žive dni je bila tamošnja lipa Kozinovska, tudi za ranjkega očeta, deda in pradedu, kar vedo ti-le starčki dobro. Zato hvala za milost, toda jaz se nisem pregrešil. — In ob onih svoboščinah — saj vedó gospodje sami dobro, da še veljajo. Veljajo in bodo veljale, zato ker smo bili mi Hodi v oni kmečki ustaji mirni, niti rok nismo ganili, in takó ne velja ta ukaz z Dunaja o naših pravih, ampak o vseh onih krajih, kjer so se kmetje puntali.“

Prve besede je govoril Kozina počasi, kakor bi jih iskal ali se obotavljal, izpregovoriti jih; toda nato se mu je razvezal jezik s prirejeno zgovornostjo, in govoril je živo, s prepričanjem. Na lica mu je priigrala rdečica, in oči so žarele. Njegov govor je imel sedaj večji učinek, kakor oni ostri glavarjev ukaz, katerega je bil prebral Koš. Navalil je sicer na prsi Hodov veliko težo, toda Kozinov govor je olehčal vsem ter razgnal hudourni oblak. Syka je uprl poln osupnenja oči na smelega govornika, katerega do danes ni smatral za sposobnega zaupanja pri važnih stvareh. Stari Pribeek je prikimalav z belo glavo, njegov sin je pogledal, porogljivo se nasmešnivši, z oskrbnika na Lammingerja, kakor bi hotel reči: Zastonj ta zvita past, ne pojdemo v mrežo! Ostali pa, ki so pobesili glave, so jih zopet dvignili.

Toda beložolte trepalnice Lammingerjevih očij so zatrepetale zopet močno in ne zakrile pogleda, ki se je zaiskril od silne togote in maščevalnosti. Oba častnika, tudi nemalo iznenadjena, sta pogledala s smelega govornika na okrajnega glavarja.

*) 1680.

Ta je pa premagavši svojo najsilnejšo vznemirjenost, spregovoril: „Slišali ste najviši ukaz. Svetujem vam, da poslušate. Kdor ne sluša, ga bomo imeli za upornika in puntarja; po tem se bode ravnalo ž njim, in dobro veste, kako so bili kaznovani nedavno trmasti uporniki.“

Po njegovem naglaševanju je bilo poznati, da češčina ni njegov materni jezik. Izgovorivši te besede je mignil oskrbniku Košu, in ta je jel izpraševati drugega za drugim izmed Hodov, ako vé o svoboščinah, in kje so. Prvi, na pol slep starček, je odgovoril: „Vaša milost, ne vem.“

Ravno tako drugi, tretji in isto tako je odgovoril stari Prišek. Sedaj je prišla vrsta na njegovega velikega sina. Mirno je pogledal oskrbniku v zardeli, razjarjeni obraz in rekel: „Ne vem, in ko bi tudi vedel, molčal bi.“

Oskrbnik je poluglasno zaklel in obstal sedaj pri mladem Kozini; temno se je nasmehnil, ko je izgovoril tudi ta odločno svoj „ne vem“, kakor nato tudi poslednji — župan Syka.

Lammingerjevo pegasto lice je zbledelo. Oba častnika, razjarjena po trmoglavosti kmetov, začela sta govoriti proti njemu poluglasno ter srdito. On pa, malo naprej stopivši, je spregovoril z glasom, ki se mu je že tresel: „Te svoje stare papirje in pergamene bode izročili vendar, toda ko bode že prepozno, ko poberó poslednji novčič in grižljaj vojaki, ki ostanejo tu, ko bode vi vsi, ki stojite tu, v železji in jeden ali dva izmed vas tudi na vislicah!“

Tu je pogledal nakrat na mladega Kozino, ki niti sedaj ni pobesil svojih očí pred gospodom. —

Ko je Lamminger dogovoril, je namignil vojaku naj poda plašče in potem je rekel glasno oskrbniku Košu, že odhajaje:

„Sedaj izvršujte svojo dolžnost. Imate neomejeno oblast.“ — —

Stara Kozinova tega vsega že ni več niti slišala niti videla. Takoj, ko je začel brati oskrbnik Koš o teh svoboščinah, izročila je Pavleka njegovi materi, prerila se skozi vojake in ljudstvo ter hitela urno domov. Za trenotek potem, ko se je zopet vračala, je srečala pri vratih Gregca Iskro, ki je planil na dvorišče kakor divji.

„Kaj se godi?“ vprašala je starka.

„Hudo je. Syka mi je hotel povedati nekaj, toda ni bilo mogoče. Samo toliko sem čul, da bodo iskali po po hišah — naj povem to tebi. Niti bi ne bil mogel priti ven, toda sedaj so se gnjetli tam, ko so sedali oni častniki in trhanovski gospod na konje —“

„Ali so jezdili proč?“ —

„Proč, v Trhanovo, toda vojaki so ostali, in oni oskrbnik iz Kúta grozi zlo Syki in — Ivanu —“

Starko je to zbadlo.

„In kaj hoče?“ —

„Kaj bi hotel, svoboščine. Pri Syki že iščejo — vse je narobe — tisti vojaki — in Anica jadikuje tam —“

„In Ivan?“

„Kakor skala —“

Kozinova ni govorila več dalje. Kakor deklica se je spustila proti županiji. Hrup in krik je bilo slišati že od daleč. Tolpa vaščanov pred županijo gibala se je nenavadno. Prihitevši je zagledala Kozina neko ženo, ki je, planivši iz hiše, lomila z rokama, kričeč:

„Devica Marija, kaj se godi tu! Oj, nesrečna žena! — Kozina!“ — vzkliknila je, zagledavši starko, „pojdi hitro, sina ti moré tam —“

V prostorni županovi izbi je bilo sedaj bolj prosto, zato pa tem strašneje pogledati. Gospodje so odjezdili in nekaj oklepnikov ž njimi v spremstvu.

Ko je planila starka vsa vznujana v izbo, zagledala je žalosten prizor. V kotu je stal Matej Prišek, zvezan s konopcem poleg svojega starega očeta. Pri njih je stala Manica, stiskajoč k sebi prestrašenega Kozinovega Pavleka, med tem ko je klečala njegova mati, tiščeč Ančko na svoje prsi, pred koutskim oskrbnikom, proseč milosti za svojega moža. V drugem kotu sta tiščala dva oklepnikarja s ploščnatimi sabljami v župana Syko, da bi povedal. — Isto se je godilo do tega trenutka mlademu Kozini, dokler ni pretrgala njegova zvesta žena za nekoliko časa te okrutnosti, ki se je vršila na njem.

„Anica, vstani, nikar ne prosi, ne udam se v ničemer“, klical je Kozina — toda v tem mu je že zastal glas, ko je zagledal svojo staro mater ravno hitro vstopivšo.

Starka s sivimi lasmi, razmršenimi nad čelom, je obstala kakor odrevenela. Videla je mučenega sina, videla, kako mu je strgana obveza z glave, in kako lije iz jedva zaceljene rane kri po sencih — in med tem je že prišlo sinaha vsa blede, vsa izven sebe k njej, za Boga jo proseč, naj pokara Ivana, da se spominja dece in sebe.

„Niti besede, mama — prisegli ste — davši roko — Ne poslušajte Anice —“ klical je sedaj sin, ki se je bal, da bi mati izdala morda sedaj sama, kar je pred njim vedno tako tajila.

Stara Kozinova je stala trenotek tu kakor odrevenela; v njenem srcu se je borila Hodka z materjo. Toda že se je zganila, že je vskliknila, obrnivši se k Syki:

„Župan, pobijajo mi sina —“

„Syka, niti tebi niti meni ne razbijejo glave. Pusti ženske javkati,“ klical je zopet sin.

Oklepnikarji so sedaj na oskrbnikov migljaj prenehali. Sam pa je rekel, obrnivši se h Kozinovi:

„Ti, stara, veš o vsem. — Govori in imej pamet, da rešiš sina, sicer veš, kaj čaka njega in nas vseh —“

Nastala je za trenotek tišina; pogledi vseh so bili uprti na starko, stoječo sredi izbe. Ozrla se je na desno v župana Syko, na levo v krvavečega sina. Molčala je, kakor bi razmišljala.

„Mama — veste, kaj so raniki —“ začel je Kozina, videč mater omahujočo; toda predno je izgovoril, o dvrnila je odločno, upirajoč, mračni pogled na oskrbnika:

„Ne vem nič, kakó bi vedela —“

„Manica!“ vzkliknila je Anica.

„Da ne veš, kmetica?!“ zadrhl se je Koš.

„Ne vem,“ ponovila je manj razločno.

Oskrbnik ni spregovoril več, šel ven in poiskal svojega trhanovskega tovariša, ki je ravno vse preobračal z nekoliko vojaki po županovi čumnati. Oba oskrbnika sta govorila nekaj časa skupaj s šepetajočim glasom, dokler se ni povrnil Koš zopet v izbo; takoj na to je šel trhanovski oskrbnik z vojaki iz županije in krenil proti Kozinovi hiši. Nekoliko drugih oklepnikov je šlo ob enem proti Pribkovemu domu.

Ob tem času so se razšli tudi ostali vojaki, ki so stali pred županijo z golimi sabljami, po hišah, da bi tu ostali kot posadka.

Dan se je nagibal k večeru, in mrak se je ulegel na nesrečno vas.

Ta čas, drugekrat tako miren in tih, bil je sedaj poln nemira, tuge in straha. Iz hiš je bilo slišati hrup oklepnikov in razgetanje njihovih konj. Mnogoštevilna tolpa vaškega ljudstva se je zmanjšala pred županijo. Večina se je razpršila domov, iz strahu ter braniti svoj imetek pred neusmiljenimi in surovimi gosti. Na pustih vasi se je zasvetil samo včasih plašč kakega oklepnika, ko je stopal s težkim korakom, in ko je zvenelo rožljanje njegove močne sablje.

Že se je zmračilo. Po nebu so se drvili črni oblaki v divji hitrosti. Časih se je zasvetil skozi nje mesec, in tedaj se je zjasnilo za trenotek na vasi. V takem trenotku je planila pozneje četica oklepnikov s hrupnim krikom iz Kozinove hiše in jo ubrala brzim korakom proti županiji. Na čelu jej trhanovski oskrbnik. —

Malo na to bilo je zopet živo pred županijo. Oklepniki so peljali od ondod kmete, na čelu zvezanega Mateja, Pribka in mladega Kozino z obvezano glavo. Župan Syka je korakal takoj za njima poleg starega Pribka, katerega je vodil jeden izmed Hodov. Vsi so molčali, jedino njihovo oboroženo spremstvo je hrumelo. Iz njihovega kričanja in rožljanja orožja ter peketanja konj začulo se je sedaj tarnanje ženskega glasu in jok. Oklepniki so šli na pot in odpeljali s seboj ujete Hode. Svit meseca je

zableščal jasneje, v njem so zažareli grebeni čelad in gole sablje, zasvetili se vojaški plašči in bele volnene suknje Hodov, stopajočih kakor ujetniki med konji oklepnikov. Četa jo je ubirala proti bližnjemu Trhanovu. — Zajezddivši so izginili izpred oči. —

Glej, od županije sem stopa mlada Kozinova z deco, vsa prestrašena, jokajoč; poleg nje pa njena stara tašča molče s pobešeno glavo. Za njimi gre Pribkova Manica in poleg te pocinovski stric Pajdar, mladi Šerlovský in postrekovski Psůtka, spremljajoč uboge ženske na Kozinov dom. Manica se ni mogla sama povrniti v očetovo hišo, kjer je bilo v tem času toliko razuzdanih gostov, a bode jej tudi bolje pri Kozinovich, katere je zadela jednaka nesreča.

Hitro, kakor so prišli na dvorišče, na zasip, bilo je že videti, kakó so gospodarili prej tu. V sobi je bilo vse narobe, skrinje ulomljene, duri pri čumnati izsajene, razsekane. — V tej zmešnjavi moške niti zapazili niso, da se je izgubila stara Kozinova iz sobe. Hitela je čez dvorišče v svojo koč. Tam v izbi je bilo ravno takó, kakor na gospodarjevem domu. Vendar se starka za vse to ni zmenila ter stopila hitro in željno v sosednjo čumnato, in tu na pragu je obstala nakrat.

V mesečnem svitu, ki je prihajal sem skozi nizko, malo okno, je bilo videti tudi tukaj od oklepnikov učinjeno opustošenje. Toda starka ni gledala na razbito pohišje; njene oči so se upirale na jedno mesto, na tla. Dve podnici ste ležali tu v treskah, izdrti, v stran vrženi; na njunem mestu pa je zijala globoka odprtina, obzidana jama, očitno zavetje iz davnih, viharjih časov. Bila je črna, prazna.

Skrinjica „hodovskih rečij“, hodski zaklad dragocenih svoboščin je izginil iz nje. Oklepniki se ga vzeli, odnesli.

Stara Kozinova je stala tu s pobešeno glavo, s sklenenima rokama kakor nad odprtim grobom. Globok vzdih se jej je iztisnil iz prsij. Z obema rokama je segla sedaj v nedrije; v tem trenotku zasvetilo se jej je v mračnem obrazu, in trdo stisnjeni ustni zadržteli ste v grenkem, zaničljivem nasmehu. —

(Dalje prih.)

D o p i s.

S Črne Gore, 13. maja. (Črnogorski državljanski zakonik). Danes je za vso Črno Goro velik dan, ki bo v zgodovini Črnogorcev zapisan z zlatimi črkami. Slavni knez Nikita je dal Črnogorcem zakonik, ki je sestavljen na podstavi narodnega prava, kakor se je razvilo v narodu samem. V tem pogledu se sme odslej poleg Rusije ponašati jedino Črna Gora, da ima v veljavi svoje slovansko pravo, kakor odgovarja narodnemu pravnemu čuvstvu in slovanskemu nazoru o pravu.

Sestavil pa je imenitni državljanski zakonik slavni učenjak in poznavatelj slovanskega prava, vseučiliški profesor dr. Bogišić, Srb, rojen iz kraja Dubrovnškega. Rusija je podpirala tudi ob tej priliki Črno Goro, da se je izvršilo veliko, po svoji naravi težavno delo. Domači sodniki Črnogorci pa so pomagali zbirati pravne običaje in navade, da se je zakonik izvršil v zmislu slovanskega prava, v zmislu narodnem.

V cerkvi se je zbralo danes na Cetinji vse, kar je

tu dostojanstvenikov vsake vrste. Knez s kneginjo in prestolonaslednikom so došli z velikim spremstvom. Po prizvanji sv. Duha šli so v Veliki Sud, ki je bil ves okrašen z zastavami. Ministerski predsednik B. Petrovič je prečital tu ukaz, s katerim se proglašuje zakonik. Ukaz se zahvalno spominja Rusije za materialne žrtve okoli zakonika, in se zahvaljuje dr. Bogišiću, kateremu se je posrečilo izročeno mu delo. Nadalje objavlja, da stopi zakonik v življenje 1. julija, in da se posebe razglasi, kedaj da stopijo v življenje nekateri odseki zakonika. Na konec prečitavanja zaori se Živio, ki se odmeva zunaj sodišča; topovi zagrmijo, in zvonovi zazvonijo. Gospodar (knez) se prekriža, vzame pero in podpiše ukaz, na kateri udari državni pečat.

Potem prebere knez na vzvišenem mestu v avli pred samostanom govor zbranemu narodu. Slava zadoni, ko dovrši besedo.

Knez je med drugim rekel: „Črnogorci! Bil je čas, in ta je trajal petsto let, ko se je moglo reči po pravici, da naše mile gore ne potrebujejo zakonov ali postav. Tedaj je veljalo za vsakega Črnogorca pravilo: braniti s puško v roki milo ognjišče slobode in nezavisnosti svoje, očevino svojo, Črno Goro. . . . Iz prelite krvi postala je Črna Gora pripoznana država. Sedaj pa je čas, da ustrojstvo naših državljanskih odnošajev postavimo na trdni temelj pisanih pravil. Zahvaliti pa se imamo prednikom našim, da moremo postaviti tak temelj: „Slava predcima našim.“ Pred nami stojé velike in teške zadače. Črna Gora ni več tabor, ampak država; Črnogorec ni samo vojniki, ampak tudi državljani.

Mi smo še le na početku svojega državljanskega urejenja; mi mu s tem polagamo temelj.

Treba pa nam je biti previdnim, da se ne zanese kaj neprikladnega, škodljivega, tujega v življenje našega samozvestnega, junaškega naroda.

Tujstva se nam je bati, in da se tega obvarujemo, bodi nam vrhovno načelo: „da vsak narod živi svoje narodno življenje, in da se nijeden narod, brez nevarnosti za svoj obstanek, ne more odreči svojega narodnega temelja.“

Nasproti temu vrhovnemu načelu ravna se jaz in moja vlada pri vsakem koraku našem, ki ga nameravamo storiti na poti preobražanja naše države. To načelo nas je vodilo tudi ob tej priliki, ko smo gledali, da damo zemlji naši ta državljanski zakonik, ki ga danes proglašam. . . . Modrost državna zahteva, in korist narodna nalaga, da se počne s tem, kar je prvo. A najprvo je pravda (pravo), ker je pravo temelj državam. Zato sem s pravom vložil temelj novourejeni državi črnogorski.

Pravde je bilo i dosad u Crnoj Gori, ali je to bila pravda osamljenog u svojim stjenama Crnogorca, koji na kremenu od puške življaše.

Pravda bo dejanski ista tudi odslej, ali pod drugimi oblikami, ker so se tudi oblike našega društvenega in ekonomskega sestava spremenile. Gospodarstvo je oživelo za mirnih let pri nas v vseh oddelkih. Jedno z drugim je doprineslo, da je tudi imovina naših ljudi v živahnijem pokretu, in oblike se živahnije menjajo. Imovinski odnošaji naših ljudi izšli so iz prvobitnih svojih oblik in postajajo vsak dan raznovrstnejši in zapletenejši. Zato je treba ustreči pisanim zakonikom.

Mislil sem pa, da se ta zakonik ne osnuje po tujem pravu, ker tedaj ne bi godil našem narodnemu življenju, ampak da se izvede iz našega narodnega temelja, iz onih osnov o pravu, koje že postojé¹⁾ v našem narodu, pasamo da se priredi novim razmeram, ker samó takó se more tudi on sam v skladu (soglasji) razvijati in skladno podpirati razvitek vseh ostalih strani narodnega življenja in celote njegove.

Pri ovome poslu ja sam bio srećan, i to ovdje izjavljujem s najdubljom zahvalnošću, da sam našao veleдушnu potporu na onome uzvišenom mjestu, za koga je vazda pružana ruka pomoći Crnoj Gori. Sjajna carsko-ruska kruna blagovoljela je uzeti na sebe znatne troškove, koji su s ovijem poslom skupčani, a ti su ne mali. U pamjetniku blagodarnosti naše, kojim nas je za vazda zadužila bratska nam Rusija, neka stoji na sjajnom mjestu zabilježen i ovaj prilog dobrotvorstva njenog.

. . . Dr. Bogišiću se imamo najbolje zahvaliti, njegovi učenosti, delavnosti in energiji, da je zakonik vzorno delo, koje stoji na višini zahtev sodobnega zakonotvorstva, in s kojim delom bi se mogli ponašati najobrazovaneji narodi. Njemu se posebno imamo zahvaliti, da je to delo, naš državljanski zakonik, utemeljeno na osnovah našega narodnega prava, a izvedeno in razvito s tega temelja nasproti našim razmeram in potrebam. Hvala mu!

Zasluzena hvala pa tudi članom našega Velika Suda, ki so s svojo mnogoletno skušnjo, svojim poznavanjem običajev, navad in narave naroda našega znatno pripomogli, da je delo dobro izšlo.“

Ko se je knez obrnil v govoru še do naroda, da bi izpolnjeval zakon natanko, da bi narod pokazal zrelost in odličnost boljšo, nego so mrtve črke, je zaključil pomenljivi govor z besedami: „U to ime predajući vam ovaj zakon ja se obraćam Onome, od kojega dolazi „svako davanje blago i svaki dar savršen“, s toplim molitvom, da Crnu Goru uzme pod Svoje nebesno okrilje!“

Narod je danes poln hvale in zahvale, poln navdušenosti, ko je stopil velik korak naprej na poti civilizacije.

¹⁾ Dr. Foregger, ali slišite, ko zanikate Slovanom pravni čut? Stavec.

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Zanimiva razsodba. Pod tem naslovom je objavil „Slov. Nar.“ od 9. maja t. l. z drugimi listi razsodbo kasacijskega dvora, zadevajočo način konfiskacij. O slučajih, ki se je dostajal „Sl. Naroda“, piše med drugim ta list: „Razsodba kasacijskega dvora . . . se peča le z vprašanjem, ali smeti (se „Ljublj. dež. sodišče, oziroma Graško nadsodišče“) zapleniti ves članek, ako se zagreši le z jednim stavkom po mnenji državnega pravdnštva proti zakonu. Iz nagibov, navedenih v razsodbi, razvidno je, da se samo tisti odstavek, ki je učinil dotični prestop ali zločin, ne more spraviti v javnost, vsa ostala vsebina pa se lahko razglasi. Praksa v Ljubljani pa je bila dosle taka, da je državno pravdnštvo zaplenilo in zapečatilo vselej ves stavek. Potem se je moral razmetati stavek celega članka ali dopisa, da si je v njem bila le jedna ali par vrst, včasih celo jedna sama beseda povod zaplembe. Po razsodbi kasacijskega dvora pa mora natanko zaznamovan biti odstavek, ki je zaplenjen; ves ostali članek ali dopis pa je prost, in državno pravdnštvo ne more zabraniti njega drugi natisk. Drugod, na Dunaji, v Pragi, v Gradcu, državno pravdnštvo dovoli takoj drugo izdajo zaplenjenega lista ter zahteva samo, da se odstrani stavek, nad katerim se spodtika.“

S „Sl. Narodom“ se nadejamo tudi mi, „da nam tudi Ljubljansko državno pravdnštvo ne bo delalo ovir ter pri drugi izdaji lista v slučajih zaplembe ne bo zahtevalo drugega, nego da se izbriše odstavek, zaradi katerega je bil zaplenjen list.“

Ministrov odgovor zastran slovenskih zemljeknjižnih vlog. Drž. poslanca dr. Sturm in dr. Foregger, oba s tovariši, sta interpelovala zastran ministerske naredbe, vsled katere je zaukazano, da je treba slovenske zemljeknjižne vloge zapisavati v zemljiščne knjige in na zunaj reševati v slovenskem jeziku. Minister baron dr. Pražak jima je odgovoril, da takó je postavno, in da tako se je v območju deželnega nadsodišča Graškega tudi ravhati brez izjeme. Minister se je skliceval najprej na pravosodnjega ministerstva naredbe z dne 15. marca 1862, 29. okt. 1866 in z dne 18. apr. 1882, po katerih se je odprl vhod slovenščini do sodišč v kazenskih, civilnih, prepornih in neprepornih zadevah. Torej se iste dostajajo tudi zemljeknjižnih zadev. (Odobranje na desni). Od 1882. l. prihajajoče pritožbe, da se prezirajo naredbe, jemale so se v poštev toliko, kolikor je dopuščalo sodnijskih uradnikov rastoče jezikovno znanje. O pritožbah iz Kranjske se gledé novih zemljiščnih knjig, pri katerih se je vseskozi uporabljala nemščina, ničesar ni odredilo, a zaukazalo se je, da se ima zanaprej za zemljiščne knjige, točno in brez izjeme, kakor vlevajo napominjane naredbe, rabiti jezik slovenski, in da se ima vknjiževati v tistem deželnem jeziku, v katerem so vpisane vloge. Od takrat iz Kranjske ni došla nobena pritožba več. Dne 1. junija 1887 došla je pritožba, da se je pri okrožnem sodišči v Celji slovenski spisana zemljeknjižna vloga sicer rešila slovenski, vknjižila pa nemški . . . Ministerstvo je nato poslalo naredbo dež. nadsodišču v Gradec. Naredba je imela namen, odstraniti opravljene pritožbe ter doseči jednakomerno postopanje. Ako se imajo zemljeknjižne vloge v slovenskih okrajih

reševati slovenski, ima se po §. 102, o. d. z. in po §. 5. in 9. naredbe iz l. 1872. tudi vknjiževati slovenski . . . Ugovor, da slovenski jezik nima potrebnih strokovno-tehniških izrazov, je ničev, ker so se vsi dotični zakoni in naredbe v slovenskem jeziku objavili v državnem in deželnem zakoniku. Na Kranjskem so zemljiščne knjige že dolgo časa slovenske, in kar je bilo na Kranjskem izvršljivo, tudi v slovenskih okrajih Koroške in Štajerske ne more delati težav. (Glasno odobranje na desni).

Tudi v drugih deželah vodijo se javne knjige v več jezikih, ne da bi zemljiščni kredit kaj trpel pri tem . . .

Opomniti nam je, da so se na ta odgovor zopet hudovali nemški liberalni listi, ravno tisti, ki so pred tedni obsojevali vknjiževanje v madjarskem jeziku med Erdeljskimi Nemci. Doslednosti v takem vedenju pač ni.

b) Ostali slovanski svet.

Spomenik cesarice Marije Terezije se je razkril 13. maja t. l. vpričo cesarja, cesarice in malo da ne vse zbrane cesarske rodovine. Navzoči so bili najvišji dostojanstveniki obeh polovin cesarstva, poslanci in udje državnoborskih zastopov in odličniki vseh vrst stanov. Bilo je v obližji slovesnosti na stotisoče gledalcev. Spomenik je na primernem mestu med novima dvornima muzejema, je v celoti velikansk in, kakor tudi umetniški veliko delo. Cesar sam je dal napraviti ta spomenik, ki stoji nad 800 tisoč gld.

Obrtna razstava v proslavljenje 40letnice cesarja Fran Josipa I. se je odprla na Dunaji 14. maja t. l.

Apollon Nikolajevič Majkov, prvi ruski pesnik sedanjosti, je praznoval 12. maja petdesetletnico svojega delovanja. Rojen je 23. maja 1823 v Moskvi. Dopršivši nauke gimnazijske in pravne v Peterburgu, je odpotoval v Italijo, kjer je bival jedno leto, od tod preko Pariza domu. Na povratu ga je z veseljem sprejel v Pragi Hanka. On je stopil v državno službo; v Peterburgu posluje še zdaj kot censor zamejnih del. Car ga je zdaj ob petdesetletnici imenoval tajnim sovetnikom in mu dohodke povišal od 1750 na 3500 rubljev. Slavnost njemu na čast se e vršila v literarno-dramatiškem društvu v Peterburgu. Došel je ves literarni in umetniški svet Peterburški. Slavni starosta pesnik Polonskij je predsedoval. Izmed ministrov so došli: Ostrovskij, Višnegradskij, Šestakov. Adreso akademije znanostij so podpisali Grof, Buslajev, Bučkov, Suhomlinov, Veselovskij, Jagić. Deputacija umetniške akademije ga je pozdravila po deputaciji; Peterburško vseučilišče, Kazansko in Kievsko imenovala so ga častnim članom. Isto je storilo Slovensko blagotvorniteljno občestvo. Pisma in neizmerno veliko telegrafskih čestitek in pozdravov je došlo iz vseh krajev Evrope in Azije. Kolikor smo slišali, izroči se mu prilično tudi Album, v katerem mu bodo posvečene pesmi najboljših pesnikov raznih slovanskih narodnostij. Morda bo tu namočena tudi kaka slovenska čestitka.

Kolikor sodimo mi, ki ne poznamo vseh del Majkovih, je on pesnik, kakoršne zahteva najzrelša filozofija. On poštevaja dejanske zakone, dejstvenosti, in v tej išče predmetov, katere potem idealizuje. Rekli bi, da je one vrste pozitivistov, ki imajo bodočnost v narodu in v učencih — naslednikih. Dejstvenost, poetsko resnico išče

in oplemenjuje tudi v slovanski zgodovini. On je v tem pogledu bil in je poet časa, poet, ki zna porabljati svetovno in na pravem mestu slovansko gibanje. — Pk.

Papež Leon XIII. je rekel, ko so se mu predstavljali gališki romarji, gledé na grško-slovanski obred Rusov to-le: „Quod ad diversos caeremoniarum sanctissimarum ritus adinet, profecto Apostolica sedes, quemadmodum re ipsa semper perspectum est, non modo non recusat, sed volens et libens concedit, ut gentes singulae consuetudines legitimas traditumque a maioribus morem custodiant ac tueantur.“

Jak. Feod. Golovackij, nestor novejšje gališko-ruske literature in bivši profesor ruskega jezika in književnosti na Levovskem vseučilišču od 1848. do 1867., od l. 1868. do poslednjega časa pa predsednik arheološke komisije za presojevanje starih listov v Vilni, je ondi umrl 13. maja t. l. Вѣчная ему память!

Železnica od Belgrada do Soluna je zdaj dovršena, Kos te črte, od Hiša proti Vranji (Vrani) poleg reke Norave Noravice in Vardarja naprej, ki ni bil še izdelan, se je slovesno odprl 19. maja t. l. Slovansko prebivalstvo je radovedno gledalo, ko so šli prvič z vlakom po vsej črti. Govorili so ob tej priliki o zvezi vzhoda z zapadom. No, stroške za dobičke te zveze bo menda nosilo slovansko pleče, in dobički bodo tudi kulturno na zapadu, kolikor bolj bo zapad skušal tujčiti duh in srce vzhodnega Slovana.

KNJIŽEVNOST.

„Zbirka domačih zdravil“, kakor jih rabi slovenski narod. S poljudnim opisom človeškega telesa. V Ljubljani. Izdal in založil D. Hribar. Dobiva se v Narodni Tiskarni po 45 kr. Br. Ed. Benedičič, nadzdravnik usmiljenih bratov, presodivši 74 str. obsežno knjižico, potrjuje, „da ni nobene škodljive ali napačne domače pomoči nasvetovane, torej misli in želi, da bo po deželi sploh v korist.“ Naj bi se obilo razširila med širšim slovenskim narodom!

„Postojna in sloveča Postojnska jama na Kranjskem. S črtajem vseh razdelkov jame 52 str. V Postojni. Tisk in založba Šeberjeve tiskarne. Cena 25 kr.

Atlas za hrvatsku povjestnicu od Vjekoslava Klaića upravo je štampom izašao. Sadržaj mu je ovaj: Tumač kartam. četrnaest štampanih strana u velikoj osmini. — Karte: 1. Hrvatske i srbske zemlje (Pannonia, Dalmatia) za rimskoga vladanja. 2. Hrvatska i Srbija za kralja Tomislava god. 925. 3. Hrvatska za Petra Kriesimira god. 1069. 4. Hrvatske i srbske zemlje oko g. 1300. 5. Bosansko kraljevstvo za Stjepana Tvrtka I. g. 1390. 6. Hrvatska i Bosanski pašaluk G. 1606. — Omanje karte i tlorisi: Tloris Dioklecijanove palače. Kneževina Kocelova oko g. 870. Župe u Hrvatskoj oko g. 1069. Razvitak republike Dubrovačke g. 1120—1451. Tloris grada Zagreba od g. 1368. Ilirske pokrajine za francuzkoga cara Napoleona I. g. 1811.

Atlas za hrvatsku povjestnicu stoji 1 fr. 50 n., s poštarinom 1 fr. 60 n. Dobiva se u štampariji C. Albrechta Starijega. Izvanjski naručitelji mogu se obratiti i na samoga autora Vjekoslava Klaića. Zagreb, Ilica 82.

Ta atlant dojde dobro tudi Slovincem, ki se zanimajo za hrvaško, potem za zgodovino Bosne, Črne Gore, Istre in Srbije. Atlant obseza zemljo, katera se razleza od Trsta in izvora Save do reke Morave, Šare planine in reke Drina. Avtor se je trudil za to delo mnogo let; zato pa je tudi tako, da je priporočila dež. vlada v Zagrebu vsem srednjim šolam in zavodom. Delo je tudi tehniški vrlo izvršeno. Klaić je prvi, ki je od najstarejših dob poskušal pokazati razvitek vseh jugoslovanskih zemelj od Triglava do Šare planine in Morave. Mi njegovo delo toplo priporočamo Slovincem in vsakemu Slovanu.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 89. obseza med drugim: Valjavec, kako je rabila riečca črez (novoj) slovenskoj knjizi do prije 50 godina (Završetak). — Maretić, veznici u slovenskijem jezicima. — Nodilo, religija Srba i Hrvata, dio VI. — Smičiklas, misli i djela biskupa Strossmajera.

Die Balkanländer, Emil pl. Laveleye. Preložil na nemško E. Jacobi I. zv. 400 st. v vel. 8. Cena 4-75 gld. „Četire hrvatske pjesme.“ Uglasbil Ante Stöhr. Cena 20 kr.

Собрание сочиненій Всеволода Гаршина. (Zbirka del Vsevoloda Garšina). I. in II. knjižka razkazov. Knjigarna A. Ia. Panafidin. St. Peterburg. Cena za obe knjigi 2 r.

„Русская Речь.“ (Russkaja Reč, ruski govor). Učbeno je rukovodstvo, primenljivo k obučeni ruskomu jeziku v teh školah, v kotoryh děti pri postavljenji ne umejut govoriti po-russki. V treh vpuskakh (zvezkih), s 600 risunkami v tekst. St. Peterburg. Izdanje D. D. Polubojarinova. 1887. Cena za vse 3 snopiče 85 kopejk. To delce je krasna pedagogička knjiga; in neruski otroci, zlasti pa slovanski, se igraje nauče ruščine s takim pripomočkom. V to pomagajo tekst in podobe, ki predstavljajo, kar razklada berilo.

„Горь отъ ума“, (Gorje ot uma), komedija v 4 dejanjih v stihih. Spisal A. C. Грибоѣдовъ (Gribojedov). Izdanje osmo. Cena 10 kopejk. To in jednaka izdanja izvršuje „Детская библиотечка“ A. C. Суворина v Peterburgu itd. Knjižica je, kakor se vidi, po ceni.

Болгарія послѣ Берлинскаго конгресса. (Bolgarija posle Berlinskago kongresa) Istoričeskij očerk. Spisal Matvejev P. A. St. Peterburg, 1887. X + 317 v 8^{ki}.

Словарь Болгарскаго языка по памятникамъ народной словесности и произведеніямъ новѣйшей печати. (Slovarj Bolgarskago jazyka po pamjatnikam narodnoj slovesnosti i proizvedenijam novejšje pečati.) Zvezek III. Moskva 1887. Spisal A. Djuvernua.

Краткіе очерки русской исторіи. (Kratkie očerki ruskoj istoriji). Sestavil D. Il'ovskij. Četrto izdanje. Cena 1 rub. Moskva.

Народные разказы (Narodnije razkazy) Ieva Tolstega. Izdanje Posrednika. St. Peterburg.

И. Гоголь (Gogolj), Narodno izdanje. Knjigarna: Nasledniki br. Salajevuch v Moskvi.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. in za četrt leta 75 kr. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 2 gld. 80 kr. pololetno 1 gld. 40 kr. in četrtletno 70 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo upravnistvu „Narodne Tiskarne“ dopisi urednistvu tudi v „Narodno Tiskarno“ v Ljubljani. Izdajatelj biva v Gorici, ulica Parcar 18.